

PTAKI

Ptasi świat w Rajskim i okolicy jest niespotykane bogaty. Wiele miejsc zachowało w tej części Bieszczadów naturalny charakter. Występują tu na stosunkowo niewielkiej przestrzeni różnorodne siedliska i powiązane z nimi gatunki ptaków: jezioro i otaczające je mokradła, matecznikowa dolina szerokiej górskiej rzeki, pasma górskie, porośnięte bukowo-jodłowym lasem oraz tereny uprawne, w większości łąki i pastwiska. Bieszczady jako całość zostały uznane za ostoję ptaków zgodnie z kryteriami Bird-Life International. Ostoja to "miejsce o warunkach sprzyjających egzystencji roślin, zwierząt lub grzybów zagrożonych wyginięciem, lub rzadkich gatunków" (Dz.U. nr 92 z 2004 r., poz. 880).

PTAKI BRODZĄCE

Ptaki brodzące można spotkać nad jeziorem, Sanem oraz na łąkach i ugorach. Popularny jest **bocian biały** (*Ciconia ciconia*). Żeruje na ziemi, w strefie przejściowej pomiędzy lądem a wodą, zwłaszcza na łąkach i pastwiskach w okolicy Horbka. Tutaj często widuje się również bardziej od niego płochliwą **czapłę siwą** (*Ardea cinerea*). Kolonia tych ptaków gniazdowała na drzewach iglastych nad jedną z zatoczek Jeziora Solińskiego. Zaobserwowano, że podczas łagodnych zim więcej osobników pozostaje w kraju. Faktycznie, w styczniu 2008 r. widziałem zaczajoną nad Sanem czapłę. Piętnastopniowy mróz sprawił, że schowała szyję i okryła się skrzydłami. Długo czatowała w bezruchu w jednym miejscu. Gdyby zobaczyła w wodzie rybę, wyprostowałaby błyskawicznie szyję i uderzyła zdobycz mocnym i ostrym dziobem. Żywi się głównie rybami, ale na łąkach i pastwiskach poluje też na płazy, gady, małe ssaki oraz owady. Nad Sanem powyżej mostu w Rajskim można zobaczyć latem prawdziwy ptasi relikw- **bociana czarnego** (hajstra, *Ciconia nigra*). Jest to ptak unikający siedzib ludzkich i otwartych przestrzeni. W deszczowe dni, kiedy San i jego dopływy wz-

Bociany białe na kominie domu Stefanii Koncewicz (lipiec 2007)

Czapla siwa czatująca nad zamrzniętym Sanem (styczeń 2008)

Bocian czarny polujący nad Sanem (maj 2008)

bierają, można zaobserwować jak krąży nad lasem. Jeśli jest pogodnie, widuje się go polującego w ustronnych miejscach nad rzeką lub podczas krótkiego przelotu nad jej korytem. Żywi się przede wszystkim rybami, żabami i zaskrońcami. Wędrowny: pojawia się w kwietniu, odlatuje w sierpniu lub we wrześniu. W Polsce ptaków tych przybywa, choć nadal stanowią dużą rzadkość: w 1966 roku naliczono 476 zajętych gniazd, obecnie populację bociana czarnego szacuje się na 1100-1200 par lęgowych. Ornitolodzy wpisali go do czerwonej książki jako gatunek skrajnie zagrożony wyginięciem. W promieniu 500 m od jego gniazd, w lesie, nie można przeprowadzać żadnych prac w okresie lęgowym. Zakłada je wysoko na drzewach liściastych na grubej, poziomej gałęzi lub w rozwidleniu korony, najchętniej na dębach, ale także na olszach, jesionach, sosnach, wiązach czy bukach. Czasami gniazduje też na skałach i w rozpadlinach zboczy górskich. Co roku wraca na to samo miejsce. Unika spotkań ze swoim białym kuzynem, który go atakuje, choć zaobserwowano, że czasami podczas lotu do Afryki białe i czarne bociany łączą się w stada.

Na rozlewiskach u krańca jeziora pojawiają się także rzadkie ptaki wędrujące. Wiosną 2008 r. widziałem trzy **czaple białe** (*Egretta alba*), które polowały na rozlewiskach Sanu. Pod wieczór 23 kwietnia ptaki te wzniosły się wysoko, korzystając z prądów powietrznych, po czym odleciały na północ.

DERKACZ

Na łąkach w Rajskim występuje niezwykła ptasia rzadkość- **chruścieł derkacz** (*Crex crex*). Wzmiankował go Adam Mickiewicz w „Panu Tadeuszu: „Już trzykroć wrzasnął derkacz, pierwszy skrzypak łąki”. Z wyglądu przypomina nieco kuropatkę, jest jednak od niej mniejszy i smuklejszy. Łatwiej go jednak usłyszeć, niż zobaczyć, gdyż preferuje skryty tryb życia. Jego głos ma moc porównywalną z silnikiem ciężarówki i z niczym nie można go pomylić. Można go usłyszeć z kilkuset metrów wieczorami, nocami, a czasem także w pogodne dni od maja do połowy lipca. Wiosną 2008 derka-

Bocian czarny przelatujący nad Sanem (maj 2008)

Czaple białe na rozlewiskach jeziora (maj 2008)

Pliszka żółta w locie (maj 2008)

Makolągwa w ogródku przy Rajskim Gościńcu (maj 2008)

cze było słycać w kilku miejscach: w ogródku przy Rajskim Gościńcu, w okolicach stawów bobrowych pod Horbkiem i domu pp.Pochyłów, na grzbiecie pomiędzy Studennym a Terką oraz w Tworylnem. Szanse tych ptaków na przeżycie są mocno związane ze sposobem koszenia łąk przez rolników. Ptaki te z młodymi kryją się w wysokiej trawie. Jeśli rolnik kosi ją maszynowo, poczynając od brzegów ku środkowi, nieświadomie może zapędzić stadko derkaczy w śmiertelną pułpkę, a ostatni pokos kładzie kres ich egzystencji.

DUDEK

W tym samym biotopie można spotkać innego chronionego ptaka- **dudka** (*Upupa epops*). Ma on na głowie charakterystyczny, rozkładany, rdzawy czub, który nadaje mu nieco egzotyczny wygląd. Preferuje miejsca, gdzie wypasane jest bydło. Jego liczebność w Polsce szacuje się na około 4 tysiące par (2005 r). Dudki najchętniej gnieźdzą się w obszernych dziuplach, niezbyt wysoko nad ziemią. Kiedy ich brakuje, wykorzystują różne zagłębienia, na przykład na ścianach budynków, wśród skał, a nawet zajmują opuszczone nory. Ptaki te unikają ludzi, tak że łatwiej usłyszeć charakterystyczne stłumione, monotonne "łud-łud-łud" niż zobaczyć autora dźwięków.

INNE PTAKI

Z dzięciołów spotyka się tutaj **dz. dużego** (*Dendrocopos major*), **białogrzbietego** (*Dendrocopos leucotos*), **zielonosiwego** (*Picus canus*) oraz **dzięciołka** (*Dendrocopos minor*), a z sikor- liczne i ruchliwe **bogatki** (*Parus major*), **modraszki** (*Parus caeruleus*), **ubogie** (*Parus palustris*) oraz **czarnogłówki** (*Parus montanus*).

W okolicach łąk i pastwisk pojawia się **dzierzba gąsiorek** (*Lanius collurio*), ptak stosunkowo łatwy do obserwacji dzięki zwyczajowi przesiadywania na eksponowanych miejscach- ogrodzeniach, belach siana czy samotnych drzewkach. Ptak ten znany jest z interesującego zwyczaju- często robi zapasy nabijając upolowane owady na ciernie lub ostre gałązki.

Dudek w okolicach domu J. Pochyły (sierpień 2007)

Dzięciołek w okolicach Berlingówki (styczeń 2008)

Dzięcioł zielonosiwy w okolicach domu J. Pochyły (lipiec 2007)

Gąsiorek- samiec na czatach (lipiec 2007)

Z ptaków drapieżnych najczęściej obserwowane są liczne **myszołowy** (*Buteo buteo*). Latem pojawiają się one po kilka sztuk w kominach powietrznych ponad łąkami, zimą częściej polują w pobliżu domów i zabudowań gospodarczych, czatując na gryzonię i zimujące sikorki oraz inne drobne ptaki. W pobliżu Tworylnego gnieździł się latem 2007 r. **orlik krzykliwy** (*Aquila pomarina*). Tym klasycznym drapieżcom często towarzyszy **kruk**, (*Corvus corax*) najinteligentniejszy z ptaków występujących w Polsce.

Za magister elegantiarum miejscowych ptaków mógłby uchodzić **pluszcz** (*Cinclus cinclus*), ptasi symbol narodowy Norwegii. Białe umaszczenie gardła, piersi i góry brzucha na tle ciemnobrązowo-ciemnoszarej reszty ciała, sprawia, że wydaje się on być ubrany we frak. Przy moście w Studennem żerowała w styczniu 2008 r. para tych ptaków. Mimo siarczystego mrozu polowały w niezamarzniętym odcinku Sanu, zanurzając się w wodzie. To jedyny w naszym kraju ptak śpiewający, który potrafi nurkować do głębokości metra. Jego kości są wypełnione szpikiem co różni go od innych ptaków, stanowiąc dodatkowe obciążenie, przydatne do zdobywania pokarmu w nurtach górskich rzek i strumieni.

W ciekawy sposób przystosował się do tujejszych warunków **trzcinniczek** (*Acrocephalus scirpaceus*), rozpoznany w dwóch miejscach: przy dawnym polu namiotowym za barem oraz na Oblazach. Ponieważ typowych trzcinowisk, będących jego rdzennym środowiskiem, raczej tutaj nie uświadczy, gniazda swoje buduje korzystając z łodyg popularnej w dolinach rzek i potoków **rudbekii nagiej** (*Roztocznica naga*, *Rudbeckia laciniata*).

Pojedyncze **szczygły** (*Carduelis carduelis*) można było spotkać w czerwcu i lipcu 2007 r. przy drodze do Studennego, a całe ich stada krążyły po okolicy w sierpniu. Arcysympatyczne i muzyczne **rudziki** (*Erithacus rubecula*) zamieszkiwały latem 2007 r. w pobliżu baru. Tam spotkać można było także **kowalika** (*Sitta europaea*), który na miejsce polowania wybrał sobie pewnego razu betonowy przepust w rowie. Demonstrując swe niezwykle akrobatyczne umiejętności (jest jedynym ptakiem w

**Myszołów polujący na łące
(kwiecień 2008)**

**Pluszcz nad Sanem
(styczeń 2008)**

**Trzcinniczek na rudbekiach
(czerwiec 2007)**

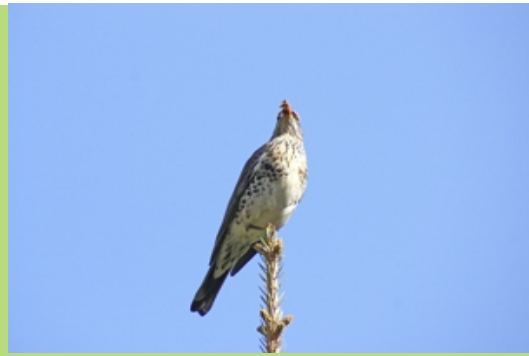

**Rudzik podczas kąpieli
słonecznej (czerwiec 2007)**

Polsce, który chodzi po pniu i gałęziach głową w dół) zawisł na krawędzi rury do góry nogami i zaglądał z nadzieją do wnętrza. Dwa kowaliki mieszkały także w okolicach jeziora bobrowego (kwiecień 2007).

Drozd śpiewak (*Turdus philomelos*) gniazdował w początkach lipca 2007 r. w okolicy baru. Swoje starannie wykończone gniazdo ukrył w jednym z ozdobnych iglaków na wysokości prawie dwóch metrów. Za sprawą **węża eskulapa** nie dane mu było jednak wyprowadzić potomstwa z tego miotu. Pojawia się na trawnikach w Rajskim również jego kuzyn, **paszkoł** (*Turdus viscivorus*) oraz **kwiczol** (*Turdus pilaris*, okolice Rajskiego Gościńca i dawnej kopalni, kwiecień 2008).

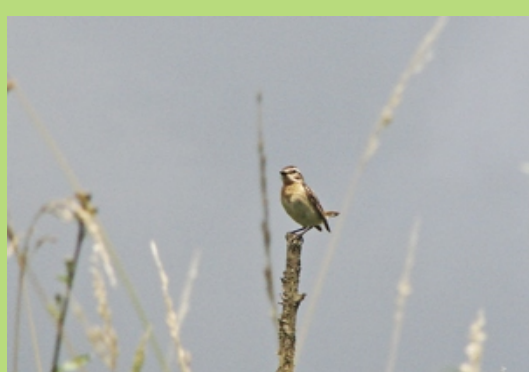
Inne ptaki spotykane w Rajskim to **wróble domowe** (*Passer domesticus*), **wrony siwe** (*Corvus cornix*), sroki (*Pica pica*), **jasłki dymówki** (*Hirundo rustica*), **trznadłe** (*Emberiza citrinella*), **pokląskwy** (*Saxicola rubetra*), **kulczyki** (*Serinus serinus*), dość liczne **kopciuszki** (*Phoenicurus ochruros*), **pliszki siwe** (*Motacilla alba*) i rzadsze **pliszki żółte** (*Motacilla flava*). Spotkać można także **sójki** (*Garrulus glandarius*) i malutkie **strzyżyki** (*Troglodytes troglodytes*, zamieszkujące głównie wnętrza lasów. Jeden z nich zimował w styczniu 2008 r. w pobliżu ruin cerkwi. W kwietniu 2008 r. obserwowałem także **strzyżyki** zbierające pokarm w okolicach jeziora bobrowego. Potwierdzona jest obecność malowniczych **dziwonii** (*Carpodacus erythrinus*), **makolągów** (*Carduelis cannabina*), a także **czyża** (*Carduelis spinus*, kwiecień 2008, podwórko Rajskiego Gościńca) i **świstunki** (*Phylloscopus sibilatrix*- ośrodek wypoczynkowy nad Sanem) oraz **piecuszka** (*Phylloscopus trochilus*- okolice jeziora bobrowego, kwiecień 2007). Dwa kolorowe **gile** (*Pyrrhula pyrrhula*) zimowały w Rajskim, w styczniu 2008 r. często żerując na modrzewiach rosnących przy drodze powyżej Rajskiego Gościńca. Wiosną 2008 r. w okolicach Horbka można było obserwować **mucholówkę białoszyją** (*Ficedulla albicollis*) oraz **raniuszkę** (*Aegithalos caudatus*), na Sanie pojawiały się regularnie **kaczki krzyżówki** (*Anas platyrhynchos*), a wszędzie słyszeć było **kukułki** (*Cuculus canorus*).

Kwiczoł (maj 2008)

Młody kopciuszek (lipiec 2007)

Pokląskwa (lipiec 2007)

Świstunka (wrzesień 2007)

PTAKI

MAPA WYSTĘPOWANIA NIEKTÓRYCH PTAKÓW (2007-2008)

**Muchołówka białoszyja
(Kwiecień 2008)**

**Strzyżyk
(Kwiecień 2008)**

Czarnogłówka (styczeń 2008)

Trznadel (czerwiec 2007)

Pliszka siwa (maj 2008)

Ranuszek (kwiecień 2008)